

เพศวิถีและอารมณ์ปรารถนาในนวนิยายเรื่อง เราลีขิต ของ ร. จันทพิมพะ*
Sexuality and Desire in the Novel *Rao Likit* by Ror Chantapimpa

สรณัฐ ไตลังคะ**
Soranat Tailanga

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่องเราลีขิต เป็นนวนิยายเรื่องเอกของ ร.จันทพิมพะ เขียนในระหว่างปลายทศวรรษ 2480 ถึงกลางทศวรรษ 2490 แม้มีแนวคิดหลักอยู่ที่ความรัก แต่นวนิยายเรื่อง เราลีขิต มีจุดเด่นที่เสนอเพศวิถีของตัวละครหญิงสองคน คนหนึ่งเป็นผู้หญิงที่เก็บกดอารมณ์และความต้องการทางเพศ ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงออกทางอารมณ์ ไม่ตกอยู่ภายใต้ “วาทกรรมกุลสตรี” ที่บังคับให้ผู้หญิงเก็บกดอารมณ์ปรารถนา แต่กลับแสดงออกถึงความรู้สึกที่มีต่อความรักอย่างซัดจั่งจนกล้าที่จะท้าทายขนบธรรมเนียมและค่านิยมของสังคม นวนิยายเรื่องนี้เป็นพื้นที่ทางวาทกรรมเพศวิถีที่เป็นการต่อสู้กันระหว่างอุดมการณ์ทางเพศวิถีที่หลากหลายหลังยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ควบคุมและกำกับเพศวิถีของประชาชน

ABSTRACT

The novel *Rao Likit* by Ror Chantapimpa was written between 1947-1951. Although the main idea of the story is love, its outstanding aspect is of the presentation of two main female characters' sexuality: one represses her emotion and sexual desire, the other expresses her sexual needs and dares to act against social conducts in opposition to perfectly virtuous women discourses on perfectly virtuous women that aim to control women's sexual desire. The novel *Rao Likit* by Ror Chantapimpa, thus, is a space of the battle among various sexual ideologies after the period of Piboonsongkram's regime, which directed and controlled people's conduct of sexuality.

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “เพศวิถีและอารมณ์ปรารถนาในนวนิยายเรื่อง เราลีขิต และแผ่นดินของเรา” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทนำ

ทศวรรษ 2480-2500 เป็นช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่ของไทยผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านสังคมและการเมือง ในทางการเมือง สังคมไทยผ่านการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งส่งผลให้เกิดการล่มสลายของชนชั้นศักดินาและการเติบโตของชนชั้นกลาง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายชุด ที่สำคัญคือการปกครองแบบรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งแรก (พ.ศ. 2481-2487) นอกจากนี้ยังเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2484-2488) ซึ่งทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และเมื่อผ่านระยะฟื้นตัวจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทางการเมืองเกิดพรรคการเมืองที่แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มเสรีนิยมและสังคมนิยม กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มอำนาจนิยม ต่อมาใน พ.ศ. 2490 ได้เกิดการรัฐประหาร ทำให้กลุ่มอำนาจนิยมเป็นฝ่ายครอบงำทางการเมือง และจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กลับเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้งระหว่าง พ.ศ. 2491-2500 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2551: 455) ในช่วงนี้ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ระยะสมัยใหม่โดยที่ความเจริญจากต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวัฒนธรรมได้เริ่มไหลบ่าเข้าสู่ไทยอย่างรวดเร็วถึงกับมีการเรียกยุคนี้ว่าเป็น “ยุคปรมาณู” อันสื่อถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และและความสะดวกทางจริยธรรม และในระยะทศวรรษ 2480-2500 นี้ก็ได้เกิดการต่อสู้ของประเด็นเรื่องเพศภาวะ (gender)¹ และเพศวิถี (sexuality) ด้วย

เพศวิถีเป็นวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ อัตลักษณ์และบทบาทของเพศภาวะ ความชอบทางเพศ (sexual orientation) ความรื่นรมย์ทางเพศและการสืบพันธุ์ แสดงออกผ่านความคิด การพ้อฝัน ความปรารถนา ความเชื่อ ทัศนคติ คุณค่า พฤติกรรม บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Glossary of Terms in Gender and Sexuality, 2005: 30) เพศวิถีไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของมนุษย์เท่านั้นแต่เป็นการประกอบสร้างของสังคม กล่าวคือ ในสังคมหนึ่งๆ จะมีการกำหนดและควบคุมเพศวิถีทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคมและประเทศ เพศวิถีเป็นสิ่งที่สังคมต้องควบคุมทั้งนี้เพื่อให้วิถีปฏิบัติทางเพศเป็นไปตามที่สังคมยอมรับได้ซึ่งมักจะต้องสอดคล้องกับความเชื่อ อุดมการณ์ นโยบาย ฯลฯ ของสังคมในขณะหนึ่งๆ (กาญจนา แก้วเทพ และพริศรา แซ่ก้วย, 2546: 14) เพศวิถีศึกษาพยายามล้มล้างมายาคติเกี่ยวกับเพศวิถีที่ฝังรากลึก มายาคติประการหนึ่งก็คือเรื่องธรรมชาติเกี่ยวกับวิถีเพศของหญิงและชายที่กำหนดให้ผู้หญิงขาดความต้องการทางเพศและผู้ชายมีความต้องการทางเพศที่เหลือล้นและต้องได้รับการตอบสนอง (กาญจนา แก้วเทพ และพริศรา แซ่ก้วย, 2546: 18)

ก่อนหน้านี้ประเด็นเรื่องเพศวิถีเป็นเรื่องที่ถูกกดทับไม่ให้เห็นแสดงออกในสังคมไทยโดยถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องน่าอับอาย แต่ในทศวรรษ 2480-2500 นโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เริ่มปรากฏการควบคุมและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับ “ร่างกาย” ของประชาชน ดังที่มีผู้กล่าวว่า “ลัทธิชาตินิยม

¹ เพศภาวะ (เพศสภาพ/เพศสถานะ-บรรณารักษ์) (gender) หมายถึงภาวะที่แตกต่างกันของผู้หญิงและผู้ชายที่สังคมหนึ่งๆ เป็นผู้กำหนดและแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรมและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ คำนี้เกิดขึ้นเพื่อแยกให้เห็นความแตกต่างกับคำ “เพศ” (sex) ซึ่งเป็นสถานะที่เป็นไปตามธรรมชาติ (สุชาติดา ทวีสิทธิ์, 2547: 6)

เป็นวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ไม่สามารถทำความเข้าใจได้โดยไม่พิจารณาประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ในเพศภาวะ ชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ที่เต็มไปด้วยจินตนาการเกี่ยวกับผู้หญิงมากกว่าอุดมการณ์อื่นๆ โดยเฉพาะในบทบาทการเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ชาติและผู้สืบสานวัฒนธรรม” (Enloe, 1990 อ้างถึงในเรย์โนลด์ส, 2551: 166) การศึกษาของก้องสกุล กวินรวีกุล (2545) เรื่อง*การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487* แสดงให้เห็นว่ารัฐนิยมในสมัยนี้ได้สร้างระเบียบควบคุมร่างกายของพลเมืองเพื่อให้บรรลุถึงความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมทั้งในด้านสุขภาพอนามัย การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันโดยจัดระเบียบการทำงาน การพักผ่อน รวมทั้งเรื่องรูปร่าง สัดส่วนที่ได้มาตรฐานและการแต่งกาย นันทิรา ขำภิบาล (2530) ศึกษาเรื่อง*นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487* แสดงให้เห็นว่ารัฐนิยมได้ควบคุมเรื่องเพศวิถีของประชาชนโดยการกำหนดนโยบายเรื่องการสมรสและการมีครอบครัว มีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการสมรสในกระทรวงสาธารณสุขใน พ.ศ. 2485 เพื่อเพิ่มจำนวนประชากร ซึ่งให้ความสำคัญและความมั่นคงของการสมรส เนื่องจากเห็นว่าประเพณีดั้งเดิมส่งเสริมการสมรสสายเกินไป กล่าวคือชายมีสินสอดมาขอหญิงก็อยู่กินกันได้แล้วทำให้ฝ่ายหญิงไม่มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตแต่งงาน นอกจากนี้ยังมีการขอสินสอดจำนวนมากและมีการใช้จ่ายในการแต่งงานอย่างสิ้นเปลือง องค์การนี้จึงได้กำหนดให้มีการสร้างประเพณีการรีนเริงเพื่อหญิงชายได้พบปะรู้จักกันมากขึ้น เช่น การรำวง มีการจัดการสมรสหมู่เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ส่งเสริมให้มีการจดทะเบียนสมรส การออกกฎหมายแพ่งว่าด้วยครอบครัวให้ชายสามารถจดทะเบียนมีภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว รวมทั้งกำหนดระเบียบการประกอบพิธีสมรสของไทยที่ถูกต้องตามวัฒนธรรมไทย (นันทิรา ขำภิบาล, 2530: 173-180) ไม่เพียงเท่านั้น สภาวัฒนธรรมในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กำหนด “วัฒนธรรมฟัวเมีย” พ.ศ. 2487 เพื่อให้คู่ครองถือปฏิบัติ สาระสำคัญก็คือคู่ครองต้องมีความรักความเข้าใจกัน มีความซื่อสัตย์ไม่นอกใจ ฝ่ายสามีต้องมีหลักปฏิบัติห้าประการต่อภรรยาคือการยกย่อง การดูหมิ่น การไม่นอกใจ การมอบความเป็นไท (คือให้ภรรยาปกครองดูแลทรัพย์สิน) การให้เครื่องแต่งตัว ส่วนภรรยาก็มีหลักห้าประการเช่นกันคือ จัดการงานดี สงเคราะห์ญาติของสามี ไม่นอกใจ รักษาสมบัติและขยันขันแข็ง (นันทิรา ขำภิบาล, 2530: 181-185) จะเห็นได้ว่าในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐได้เข้ามาจัดระเบียบเรื่องเพศวิถีของประชาชนอย่างเป็นระบบด้วยเห็นว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับ “ร.จันทพิมพะ” หรือรวงทอง จันทพิมพะที่ปรากฏเป็นนางเอกในงานเขียนในแนวการวิเคราะห์องค์ประกอบและการศึกษาเชิงประวัติ งานวิจัยของพรชาดา ณ ลำพูน (2531) เรื่อง*การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสั้นของ ร. จันทพิมพะ* วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยวิเคราะห์เรื่องสั้นของ ร.จันทพิมพะในด้านแนวคิด ตัวละครและกลวิธีการประพันธ์ ได้ข้อสรุปว่า ร.จันทพิมพะเป็นนักเขียนที่มีความสามารถในการเสนอแนวคิด การสร้างตัวละคร และการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลาย แนวคิดที่เด่นในเรื่องสั้นของ ร.จันทพิมพะ ได้แก่ แนวคิดเรื่องผู้หญิงความรัก ตัวละครหญิงที่เป็นโสดสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเมื่อแต่งงานก็เป็นภรรยาและมารดาที่ดี ลักษณะนิสัยของตัวละครฝ่ายหญิงคือมีความอ่อนโยน สามารถพึ่งตนเองได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถปรับตัวได้ เข้าใจโลกและชีวิต ยึดมั่นและศรัทธาต่อความรัก ศีลธรรมและประเพณี ส่วนโครงการ

วิจัยคัดเลือกและแนะนำหนังสือที่คนไทยควรอ่าน พ.ศ. 2539-2541 ได้ยกย่องเรื่อง *เราลีซิด บนหลุมฝังศพ วาสิวูฐี* ของ ร. จันทพิมพะเป็นหนึ่งในหนังสือร้อยเล่มที่คนไทยควรอ่านเนื่องจากความเด่นด้านโครงเรื่องและการสอดแทรกสภาพทางสังคมของยุคสมัย ที่สำคัญคือความเด่นในด้านการสร้างตัวละคร

งานวิจัยที่ศึกษางานของ ร. จันทพิมพะล้วนเห็นว่าเธอเป็นนักเขียนที่มีความโดดเด่นในการสร้างโครงเรื่องและลักษณะตัวละครที่ซับซ้อน แสดงว่าเป็นนักเขียนหญิงที่เสนองานแนวสัจนิยมเชิงจิตวิทยา (psychological realism) ได้อย่างสมจริง ทั้งยังเสนอบริบททางสังคมได้อย่างชัดเจนน่าติดตามและใช้ภาษาเขียนได้เฉียบคม อย่างไรก็ตาม วงวรรณกรรมศึกษาให้ความสนใจงานของเธอน้อยมากทั้งที่เธอเป็นนักเขียนหญิงที่มีทั้งประวัติและผลงานที่โดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง *เราลีซิด* ซึ่งเป็นงานในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

นวนิยายเรื่อง *เราลีซิด* ภาคแรกซึ่งเขียนใน พ.ศ. 2489 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรักและการแต่งงานที่เรื่องราวและปมปัญหาต่างๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบทของการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะนวนิยายเรื่องนี้ตีพิมพ์หลังการหมุดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งแรกเพียงหนึ่งปี ในขณะเดียวกันสังคมไทยสมัยนั้นก็ได้รับผลสะท้อนจากสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งทำให้มีการเปิดรับความเปลี่ยนแปลงทุกด้านจากต่างประเทศได้ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงโทรคมนาคมและจิตใจ เรื่องราวความรักในนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นพื้นที่ที่เป็นการต่อสู้กันระหว่างอุดมการณ์ทางเพศวิถีหลายกระแส

คนลีซิด เราลีซิด

ร. จันทพิมพะเป็นนามปากกาของรวงทอง จันทพิมพะ (เดิมชื่อเริ่ม) เกิดเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2452 ที่จังหวัดขอนแก่น ในวัยเด็กเรียนที่โรงเรียนราชินีถึงชั้นประถมปีที่ 3 จากนั้นย้ายไปเรียนที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยจนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาที่ 8 เมื่ออายุ 19 ปีใน พ.ศ. 2471 จากนั้นทำงานเป็นครูอยู่โรงเรียนเดิมเป็นเวลาพิเศษ ต่อมาได้ลาออกและติดตามบิดาไปอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา สมัครเข้าเป็นครูสอนภาษาอังกฤษที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดอยู่ประมาณ 6 ปีจึงลาออกเนื่องจากปัญหาสุขภาพ ใน พ.ศ. 2483 เข้าทำงานประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ประชามิตร-สุภาพบุรุษ* ที่มีกุหลาบ สายประดิษฐ์เป็นบรรณาธิการจากการแนะนำของชนิด สายประดิษฐ์ (นามปากกา “จูเลียต”) ผู้เป็นภรรยาว่า ร. จันทพิมพะเป็นรุ่นพี่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย กุหลาบ สายประดิษฐ์จึงได้รับเข้าทำงานโดยมี มาลัย ชูพินิจเป็นหัวหน้าควบคุมดูแล หนังสือพิมพ์ *ประชามิตร-สุภาพบุรุษ* มีนักเขียนที่มีชื่อเสียงทั้งสิ้น อาทิ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มาลัย ชูพินิจ สันต์ เทวรักษ์ โชติ แพร่พันธ์ ปกรณ์ บุรณปกรณ์

ในระยะแรกของการทำงาน ร. จันทพิมพะช่วยดำเนินงานเขียนปกิณกะทั้งสารคดี บันเทิงคดีและกวีนิพนธ์เพื่อเป็นการเติมเต็มบทความต่างๆ ในหนังสือพิมพ์เนื่องจากเป็นคนที่มีความสามารถทางการเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอลัมน์เกี่ยวกับผู้หญิง ต่อมากุหลาบ สายประดิษฐ์ได้ค้นพบต่อมาว่า ร. จันทพิมพะมีความสามารถในการเขียนบันเทิงคดีคือนวนิยายและเรื่องสั้นด้วย จึงสนับสนุนให้เธอเขียนบันเทิงคดีตั้งแต่นั้นมา

ร. จันทพิมพะได้รับความนิยมนอกจากผู้อ่านโดยมีนักเขียนหญิงร่วมยุคเดียวกัน อาทิ ถนอม มหาเปารยะ (พ.ศ. 2451-2504) น. ประกาสถิต (พ.ศ. 2452-2513) และ ก. สุรางคนางค์ (พ.ศ. 2454-2542) มีผลงานเขียนลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์*ประชามิตร-สุภาพบุรุษ*ระหว่าง พ.ศ. 2485-2490 มีรวม 19 เรื่อง ต่อมา มีผลงานเรื่องสั้นลงพิมพ์ในสยามสมัยระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 รวม 23 เรื่อง และมีผลงานอย่างสม่ำเสมอใน*กะดิ่งทอง ปารีชาติ แถบทอง โปว์แดง สยามสมัย* (ร. จันทพิมพะ, 2547: 471-485) ร. จันทพิมพะถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2497 รวมอายุได้ 45 ปี

เมื่อพิจารณาจากประวัติของ ร. จันทพิมพะทำให้เห็นชีวิตของผู้หญิงในระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านของสังคมไปสู่ยุคสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดีว่าผู้หญิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงานต้องต่อสู้เพื่อสามารถเลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร หลังจากจบการศึกษา ร. จันทพิมพะได้ทำงานในอาชีพครูซึ่งเป็นอาชีพแรกๆ ที่สังคมยอมให้ผู้หญิงทำ² แต่เธอก็ทำงานนี้ได้ราว 7 ปี สิ่งที่น่าทึ่งก็คือในวัย 31 ปีเธอได้ทำงานในกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์*ประชามิตร*ของชนชั้นกลางเพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้น ร. จันทพิมพะก็ได้ทำงานในหนังสือพิมพ์กับกุหลาบ สายประดิษฐ์เกือบสิบปี บุคลิกของร. จันทพิมพะมีความโดดเด่น แสดงถึงความมุ่งมั่น สันต์ เทวรักษ์เขียนรำลึกถึง ร. จันทพิมพะในหนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจของเธอว่า “ในฐานะที่เป็นสตรี ร. จันทพิมพะก็แสดงออกให้ประจักษ์ทั้งด้วยลายลักษณ์และด้วยตนเองว่า แม้สตรีก็สามารถเป็นอิสระและพึ่งตนเองได้ สามารถอย่างเหยียบเข้าไปในดินแดนอันเป็นศักดิ์ศรีของชีวิตได้ด้วยลำแข้งของตนเองโดยไม่เสียศักดิ์ศรีแห่งความเป็นกุลสตรีไป” (ร. จันทพิมพะ, 2512: ไม่ปรากฏเลขหน้า.) การที่ผู้หญิงจะทำงานในวงการหนังสือพิมพ์ในทศวรรษ 2580 ย่อมเป็นเรื่องน่าทึ่งมาก³ ข้อความ “แม้สตรีก็สามารถเป็นอิสระและพึ่งตนเองได้” แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในระยะดังกล่าวยากที่จะพึ่งตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงโสด สังคมคาดหวังว่าผู้หญิงโสดจะต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การที่เป็นผู้หญิงทำงานหนังสือพิมพ์กับกลุ่มผู้ชายคงต้องเสี่ยงกับการถูกสังคมนครหาดังที่สันต์ เทวรักษ์กล่าวว่า “สามารถอย่างเหยียบเข้าไปในดินแดนอันเป็นศักดิ์ศรีของชีวิตได้ด้วยลำแข้งของตนเองโดยไม่เสียศักดิ์ศรีแห่งความเป็นกุลสตรีไป” โดยนัยนี้ ร. จันทพิมพะจึงมีบุคลิกของหญิงสมัยใหม่ที่กล้าหาญพอที่จะท้าทาย “วาทกรรมกุลสตรี” บุคลิกลักษณะเช่นนี้จึงเป็นแม่แบบของผู้หญิงยุคใหม่ที่ปรากฏในบันเทิงคดีของ ร. จันทพิมพะนั่นเอง

² ต้นทศวรรษ 2470 เป็นช่วงที่สื่อมวลชนได้เผยแพร่ความคิดเรื่องให้ผู้หญิงมีความรู้สามารถทำงานพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นผ่านหนังสือพิมพ์สตรี เช่น *หญิงไทย นารีนาถ กุลสตรี* อย่างไรก็ตามในระยะแรกมีแนวคิดปิดกั้นเรื่องวิชาที่เรียนอยู่ด้วยเกรงว่าผู้หญิงจะแย่งงานผู้ชายและต้องไม่ลืมตนไปว่าเป็นผู้หญิง “อย่าให้อวดดีและวิวาทกับผู้ชายเท่านั้น ถึงจะให้เรียนมากเท่ากับผู้ชายก็ต้องสอนให้เป็นผู้หญิงและให้รู้จักตัวว่าเป็นผู้หญิงเสมอ” (นันทิรา ขำภิบาล, 2530: 59)

³ ในหนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจนางสาวรวงทอง จันทพิมพะ กุหลาบ สายประดิษฐ์เขียนว่าในระยะเดียวกันมีนักเขียนหญิงอีกคนหนึ่งทำงานใน ‘สำนักบางขุนพรหม’ อยู่ระยะหนึ่ง นั่นคือ น.ประกาสถิต (นงเยาว์ ประภาสถิต)

นวนิยายเรื่อง*เรลลิต บนหลุมฝังศพवासिणी* มีสองภาคคือภาคแรก*เรลลิต*พิมพ์ครั้งแรกใน*ประชา มิตรรายสัปดาห์*เมื่อ พ.ศ. 2490 และต่อมาภาคสองซึ่งเป็นภาคจบพิมพ์ในหนังสือพิมพ์*สยามสมัย* เมื่อ พ.ศ. 2493⁴ และมีการรวมเล่มเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2505 (ร. จันทพิมพะ, 2547: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

เรลลิต บนหลุมฝังศพवासिणी: เรื่องราวแห่งยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสมัยใหม่

เรลลิต บนหลุมฝังศพवासिणी เป็นการสร้างเรื่องโดยอิงกับเหตุการณ์จริงอย่างน่าสนใจ ต้นเรื่องอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2486) ภาคหนึ่งจบที่เหตุการณ์สวรรคตของรัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2489) และตอนจบเรื่องยุติที่การเสด็จนิวัติพระนครของรัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2493)

หากกล่าวในด้านการสร้างโครงเรื่อง นับว่าผู้เขียนได้สร้างเรื่องที่มีความซับซ้อน ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครหญิงสองคนคือจิตรีและกานดา ในภาคแรกเน้นที่จิตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเหตุการณ์ให้จิตรีตัดสินใจเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเองอย่างกะทันหันคือการแต่งงานกับเผด็จผู้เป็นอาของกานดาที่เพิ่งกลับจากต่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาชีวิตเรื่องการใช้ชีวิตอย่างสาวสมัยใหม่ซึ่งทำให้จรรยาพี่สาวดูว่า การตัดสินใจอย่างว่าวามนี้ได้แก้ปัญหาอีกหลายเรื่องคือการยกยอกเงินของธนาคารที่เธอทำงานไปให้คนรักคือ “ตะวัน” ที่หนีหายไปต่างประเทศ ในเวลาเดียวกันเธอได้รู้ความลับเรื่องชาติกำเนิดว่าเธอไม่ใช่ น้องสาวของจรรยา ซึ่งเท่ากับเป็นคน “ไม่มีหัวนอนปลายเท้า” การแต่งงานทำให้เธอมี “นามสกุล” ของสามี และหลุดพ้นจากอำนาจของจรรยา อย่างไรก็ตาม จิตรีก็ไม่ได้มีความสุขในชีวิตแต่งงานอย่างแท้จริงเมื่อคนรักคือตะวันกลับมาหาในเวลาใกล้เคียงกับที่จิตรีรู้ว่าตนเองยังได้รู้ว่าตนเองไม่ใช่ภรรยาคนแรกของเผด็จ

ส่วนภาคสองเน้นที่ความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความประพฤติของกานดา กานดาร์กกับวิชัย ซึ่งเป็นญาติของจิตรีและอาศัยอยู่ในบริเวณบ้านเดียวกัน วิชัยซึ่งเป็นชายในสังคมชายเป็นใหญ่มักใช้อำนาจข่มกานดาแต่กานดาก็อดทนด้วยความรัก กานดาผู้เป็นหญิงในอิทธิพลวาทกรรมกุลสตรีไม่สามารถแสดงความรู้สึกรักและต้องการแต่งงานกับวิชัยอย่างออกนอกหน้า ความเป็นครูทำให้เธอต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบสังคม แต่เมื่อทั้งสองอยู่ในยุคเปลี่ยนแปลงผ่านระหว่างโลกยุคเก่าที่ผู้หญิงถูกรอบงำด้วยวาทกรรมกุลสตรีในรั้วรอบที่ปลอดภัยของบ้านกับโลกยุค “ปรมาณู” ที่ผู้หญิงต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายใหม่ๆ ที่บังคับให้ผู้หญิงต้องออกจากบ้านไปเผชิญโลก ตัวละครทั้งสองก็ถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลงในที่สุด

⁴ ในคำนำของผู้เขียน “จากสยามสมัย พ.ศ. 2494” ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจที่ทำให้เข้าใจการแบ่งเรื่องออกเป็นสองภาค กล่าวคือ มีการตกลงกันระหว่าง “ร. จันทพิมพะ” และ “อิงอร”ว่าจะเขียน “เรื่องด้วยข้อเท็จจริงที่เชื่อถือกันอยู่คนละครั้ง” ร. จันทพิมพะได้เขียน*เรลลิต*เสร็จและพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ. 2490 แต่ 4 ปีผ่านไปอิงออร์ก็นำไม่เขียน*หลุมฝังศพवासिणी* ร. จันทพิมพะจึงเขียนเรื่อง*บนหลุมฝังศพवासिणी* เป็นภาคจบของ*เรลลิต*ในคำนำของการพิมพ์ใน พ.ศ. 2496 ได้แสดงว่าเกิดความขัดแย้งกับอิงอรผู้ตั้งใจจะเขียนนวนิยายชื่อเรื่องเดียวกันและมีการโฆษณาข่าวประกาศถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสม ซึ่ง ร. จันทพิมพะก็ได้แสดงความคิดเห็นไว้ในคำนำใน*คราวพิมพ์*เมื่อ พ.ศ. 2494 (ร. จันทพิมพะ, 2547: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

สังคมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ในเรื่องเรียกว่าเป็น ‘ยุคปรมาณู’ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ในนวนิยาย *เรลชีวิต บนหลุมฝังศพवासิวาสิว* ได้เสนอว่าสงครามได้สร้างความเสื่อมโทรมทางสังคม “ในยุคที่ความอ่อนโยนทุกอย่างดูเหมือนจะถูกเปลวปรมาณูไหม้หมดหมดแล้ว” (ร. จันทพิมพะ, 2547: 75) ผู้เล่าเรื่องได้กล่าวถึงยุคสงครามว่าประสบการณ์จากสงครามทำให้ผู้คนมองโลกเปลี่ยนไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่แน่นอนของชีวิต สงครามทำให้คนล้มตายอย่างไร้ค่า ไร้เหตุผล ทำให้คน “ไม่จริงจังกับชีวิต”

ชีวิตและสรรพสิ่งที่คาบเกี่ยวกับชีวิตจึงดูไม่ยั่งยืนยิ่งขึ้น บุคคลจึงจะยึดถือให้แน่นอนนั้นไม่ได้ หากใครจริงจังกับชีวิตวันนี้ผู้นั้นก็ล้มสลายมากน้อย ต้องเกิดผิดหวังและชื่นชมขึ้นด้วย ดูเหมือนว่าจะไม่ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่นเพราะตกมาในยุคปรมาณูนี้แล้ว โลกยอมหัวเราะเยาะและหันหลังให้แก่คนขึ้นสมัยและหลับหูหลับตาต่อโลก (ร. จันทพิมพะ, 2547: 110)

สงครามได้ทำให้วิถีชีวิตของชนชั้นกลางเปลี่ยนไปด้วย เกิดการสำนึกถึงผลกระทบของสังคมโลกที่มีต่อประเทศไทยรวมทั้งการเข้ามาของชาวต่างชาติซึ่งนวนิยายได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงของตัวละคร จิตรกรกลายเป็นคนชมชอบการเข้าสังคมและงานเลี้ยงส่วนงานดึกก็กล่ามากขึ้น “หล่อน (จิตรี) หมกมุ่นสังคมบัตรแบบต่างๆ และในความนิยมอย่างใหม่ซึ่งสงครามมีส่วนสร้างขึ้น” (ร. จันทพิมพะ, 2547: 33) “หลังสงครามคราวนี้ แม้ผู้หญิงอ่อนโยนอย่างหล่อน (กานดา) ก็รู้จักสู้สายตาตรงๆ เพราะความชัดเจนอันเข้มข้นของชีวิต” (ร. จันทพิมพะ, 2547: 35)

ผู้เขียนจงใจสร้างให้ตัวละครทั้งสองตัวมีนิสัยใจคอที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดตรงข้ามคือจิตรีเป็นคนที่ตัดสินใจด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผล ในขณะที่กานดาใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือสงครามได้ทำให้ตัวละครหญิง 2 คนออกไปจากพื้นที่ของ “บ้าน” ที่เป็นเสมือนกำแพงกำหนดขอบเขตและบทบาทของหญิงทั้งสอง เดิมทั้งสองอยู่ในบ้านคนไทยโบราณที่มีอาณาเขตต่อกัน มีผู้ใหญ่ควบคุม คือ จาร์สที่เป็นแม่ของวิชัย และจรรยากับผดุงซึ่งเป็นพี่สาวและบิดาของกานดาตามลำดับ จรรยาซึ่งเป็นพี่สาวของจิตรีนั้นทำตนเป็นเสมือนแม่มากกว่า เมื่อทั้งสองไปอยู่พะเยากับวิชัยเพื่อหนีภาวะสงครามได้สองปีเศษ จิตรรีได้มีอิสระที่จะทำในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น การออกไปพบ/พลอตรักกับตะวันตกที่แหลมเหลือในยามค่ำโดยที่ไม่มีใครควบคุม

ผู้หญิงไทยสมัยใหม่กับภาพลักษณ์โสเภณี

เมื่อสงครามเลิกจิตรีไม่ยอมเรียนต่อและตัดสินใจทำงานในธนาคาร รวมทั้งออกสังคม ดีเทนนิส เต้นรำ “นั่งรถกินลมกับผู้ชายต่างชาติ” (ร. จันทพิมพะ, 2547: 46) จรรยาซึ่งเป็นคนยุคเก่าไม่เห็นด้วยกับความประพฤติของจิตรีจึงหาว่าจิตรีเป็น “ผู้หญิงหากินชั้นสูง” คนที่สองที่เรียกจิตรีว่าเป็น “ผู้หญิงหากิน” ก็คือวิชัยในคราวที่จิตรีออกไปเที่ยวกับเผด็จจนดึกดื่น ทำให้จิตรีต้องเปิดเผยว่าตนและเผด็จจะหมั้นกัน (ร. จันทพิมพะ, 2547: 105)

จิตรีถูกกล่าวหาว่าเป็นโสเภณีอีกครั้งหลังแต่งงาน เผด็จกล่าวหาว่าจิตรีมีความสัมพันธ์ทางเพศกับตะวันตกก่อนโดยอนุมานจากเหตุการณ์สมัยที่จิตรีออกไปพบตะวันตกที่แหลมเหลือ

“ถึงเป็นสุภาพบุรุษตั้งแต่หัวจรดตีนก็ต้องฉวยโอกาสกับผู้หญิงอย่างหล่อน เข้าใจไหม? ผู้หญิงอย่างจิตรีเหมาะสำหรับเป็น...ง่า...เป็นฉากผ่านของผู้ชาย...”

“ฉากผ่าน?” ปากซีตขาวของจิตรีพิมพ์พาดไต่ยีน

“ครับ!” เขารีตาดตอบหล่อน “ฉากผ่านหรือโสเภณีนั่นเองครับ!” (ร.จันทพิมพะ, 2547: 178)

ภาพแทนของผู้หญิงที่ปรากฏในวรรณกรรมมักปรากฏในสองลักษณะ ผู้หญิงที่ทำตามสิ่งที่สังคมตั้งบรรทัดฐาน ไม่ออกนอกกรอบทางเป็นแบบอย่างของกุลสตรี ส่วนผู้หญิงที่ไม่ทำตามระเบียบของสังคมก็จะถูกประณามว่าเป็นโสเภณี ในกรณีของจิตรีก็เป็นเช่นนี้ จิตรีเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ที่กล้าท้าทายวาทกรรมหลักของสังคมเรื่อง “กุลสตรี” สิ่งที่จิตรีกระทำคือการเลือกที่จะคบหาผู้ชายและเลือกที่จะแต่งงานโดยที่ไม่ทำตามจารีตประเพณีของสังคม อาทิ การได้รับอนุญาตจากผู้ใหญ่ หรือการแต่งงานกับคนที่ผู้ใหญ่เห็นชอบ

การเป็นคนดีของสังคมหรือไม่ไม่ควรตัดสินจากวิถีทางเพศ ร.จันทพิมพะคงจะชี้ให้เห็นปัญหาของสังคมไทยในขณะนั้นซึ่งเป็นประเด็นที่สมควรมีการตั้งคำถามผ่านชีวิตของจิตรี นั่นคือ เรื่องของชาติกำเนิดและการมีสิทธิ์ในการเลือกวิถีชีวิตตนเอง กำเนิดของจิตรีไม่ได้รับการยอมรับเพราะไม่ได้เกิดจากการสมรสที่เป็นที่รับรองของสังคม คุณค่าความเป็นมนุษย์ของจิตรีถูกตัดสินจาก “เทือกเถาเหล่ากอ” ไม่ใช่จากความจริงประพณี หรือในทางตรงกันข้ามความประพฤติได้ตัดสินพื้นเพของคน เมื่อจรรยาเตือนจิตรีไม่ได้จึงสรุปว่าความชั่วของจิตรีนั้นเกิดจาก “เลือดชั่ว”

นอกจากนี้ตัวบทข้างต้นยังได้เสนอประเด็นที่น่าสนใจคือเรื่องของพรหมจรรย์ ความประพฤติแบบผู้หญิงสมัยใหม่ของจิตรีที่เข้าสังคมกับผู้ชายทั้งไทยและเทศอย่างเปิดเผยนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ เผลอเองก็รู้ว่าจิตรีออกไปพลอดรักกับตะวันตกที่แหลมเหลือในช่วงสงครามเพราะเข้างงเิญไปพบจิตรีและรู้ความลับนี้ ประเด็นที่น่าสนใจคือตัวบทแสดงความคลุมเครือไม่ได้เปิดเผยอย่างชัดเจนถึง “ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง” ของนางเอกที่โดยชนบแล้วต้องรักษาพรหมจรรย์ยิ่งชีวิต

สิ่งที่นวนิยายเรื่องนี้ประกาศก็คือโฉมหน้าของผู้หญิงยุคใหม่ที่ค่านิยมและจารีตต่างๆ ไม่สามารถคุมขังผู้หญิงได้อีกต่อไป ดังที่จิตรีตอบจรรยา “คุณใหญ่” ที่กล่าวหาว่าเธอประพฤตินอกกรอบนอกทางว่า “คุณใหญ่ยังไม่รู้ว่าผู้หญิงอย่างเราหรือต่ำกว่าเราประพฤติตัวตามที่คุณใหญ่ว่าแล้วก็ยังเป็นคนดีได้อีกเยอะ ผู้หญิงสมัยนี้เขาก็ไม่ปล่อยตัวตามบุญตามกรรมกันเสียหมดหรอก เราจัดการกับตัวเราแล้วยังช่วยตัวเองได้ดีเหมือนกัน” (ร.จันทพิมพะ, 2547: 47) จะเห็นได้ว่าจิตรีไม่ได้เก็บกวดอารมณ์ปรารถนาในความรักที่มีต่อตะวันตกด้วยการออกไปพลอดรักกับเขาในช่วงสงคราม หลังจากนั้นเมื่อตะวันตกหนีหายไป จิตรีก็เข้าสังคมอย่างผู้หญิงสมัยใหม่เปิดตัวตัวเองออกไปสู่โลกใหม่หลังสงคราม เราอาจกล่าวได้ว่าจิตรีได้พยายามค้นหาและเข้าใจเพศวิถีของตนเองผ่านการออกสู่ “ปริณทลสาธาณะ” (กาญจนา แก้วเทพ, 2543:106) แต่การกระทำดังกล่าวถูกตีความว่าเป็นผู้หญิง “เสเพล” และเป็น “ผู้หญิงหากินชั้นสูง” ในภาคหลัง *บนหลุมฝังศพวาสิฏฐี* กานดาก็ได้เปลี่ยนแปลงตนเองออกสู่ปริณทลสาธาณะโดยการออกไปไหนมาไหนกับผู้ชายหลายคนเพื่อให้วิชัยเห็นว่าเธอไม่ได้เป็นไกรรณบ่อนและไม่พ้นถูกกว่าร้ายเช่นเดียวกับจิตรี

ในเรื่องนี้ผู้เขียนได้มีการเล่นประเด็นพื้นที่ในบ้าน/นอกบ้านหรือปริณทลส่วนตัว/สาธารณะได้อย่างน่าสนใจผ่านพฤติกรรมของจิตรีและกานดา ในภาคแรกจิตรีอยู่ในปริณทลสาธาณะเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะ

เป็นการทำงาน การออกงานสังคม การออกเที่ยวกับผู้ชาย ในขณะที่กานดามักปรากฏในเฉพาะพื้นที่บ้าน ซึ่งแต่ละฉากกานดามักจะอยู่กับวิชัย ในภาคที่สองจิตรีตั้งครรภ์และเผด็จไม่ต้องการให้เธอออกไปทำงาน นอกบ้าน ภาพของจิตรีคือภาพของผู้หญิงที่เสมือนถูกกักอยู่ในบ้าน ในขณะที่กานดามีเหตุการณ์ที่ต้องออกไปสู่ปริณทลสาธารณะมากขึ้น กล่าวคือกานดาใช้เวลาอยู่ที่โรงเรียนมากขึ้นเพื่อเลี่ยงการเผชิญหน้ากับวิชัย รวมทั้งออกพบปะกับผู้ชายอื่น เช่น ตะวันหรือเที่ยวกับคนหลากหลายกลุ่ม ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ใช้พื้นที่บ้าน/สาธารณะเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญต่อบทบาทของตัวละคร บ้านจึงเป็นสถานที่ที่เป็นกำแพงกำหนดขอบเขตและหน้าที่เพศวิถีของผู้หญิง

นอกจากนี้ผู้เขียนได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นเกี่ยวกับความรักและการแต่งงานผ่านการตัดสินใจของตัวละครหลักสองตัว จิตรีคิดว่าการแต่งงานเป็นทางออกให้แก่ชีวิตเพราะกรอบของข้อบังคับของครอบครัวและค่านิยมของสังคมไม่ให้ทางเลือกแก่ผู้หญิงมากนัก แต่เมื่อแต่งงานแล้วจิตรีก็เผชิญกับกรอบอีกลักษณะหนึ่ง เธอต้องการทำงานหาเลี้ยงตนเองแต่เผด็จไม่ยินยอม ในทางเศรษฐกิจการต้องพึ่งพาสามีทำให้ผู้หญิงไม่สามารถแสดงศักยภาพได้เต็มที่ ในเรื่องจะพบว่าจิตรีไม่มีความสุขอย่างแท้จริงเพราะการขาดอิสรภาพเช่นนี้ ยิ่งเมื่อตั้งครรภ์ในขณะที่สถานภาพของการสมรสเป็นปัญหาทำให้จิตรีพลุ่งพล่าน ไร้ความสุขส่วนกานดาก็เกิดความไม่แน่ใจว่าการแต่งงานกับวิชัยเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องหรือไม่เพราะกานดาอยู่แต่ใจว่าเธออาจกลายเป็น “ทาสรับใช้” ของวิชัยมากกว่าเป็นภรรยา การเปิดตัวเองสู่โลกภายนอกและสมาคมกับชายอื่นนอกเหนือจากวิชัยซึ่งมีบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกันจึงเป็นการเปิดโอกาสให้กานดาได้เข้าใจความต้องการของตนเอง อย่างไรก็ตาม “ทางเลือก” ของผู้หญิงเช่นนี้กลับกลายเป็นสิ่งที่ถูกประณาม

อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของตัวละครหญิงชายในเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการแย่งชิง “อำนาจ” ที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของความเป็นเพศชายและหญิงกับเพศสถานะ นั่นคือ สังคมได้กำหนดบทบาทและสถานะของบุคคลไว้แล้วขึ้นอยู่กับว่าเขาเป็นเพศอะไร เพราะเพศสถานะเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงที่เชื่อมโยงกับอำนาจ (Morgan, 2006: 141) แต่ผู้หญิงในเรื่องนี้ไม่ยอมให้สังคมกำหนดตัวตน ในที่นี้การแต่งงานในทัศนะของจิตรีเป็นพื้นที่ในการสร้างอำนาจของจิตรีที่ทำให้หลุดพ้นจากกรอบของครอบครัว และชีวิตแต่งงานที่ไม่มีความสุขก็เพราะมันได้กลายเป็น “สนามประลองกำลัง” เพื่อแย่งชิงอำนาจระหว่างจิตรีกับเผด็จ

นิยามแห่งความรัก

นวนิยายเรื่องนี้ได้ให้ภาพการปะทะกันของโลกเก่ากับโลกใหม่ โลกเก่าที่มีจารีต จรรยาและวิชัยเป็นตัวแทน เป็นโลกที่เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียม ค่านิยมและวิถีชีวิตแบบเดิม การตัดสินใจในชีวิตขึ้นอยู่กับจารีตและค่านิยมของสังคม ส่วนโลกใหม่มีเผด็จกับจิตรีเป็นตัวแทน จิตรีทำงานเป็นพนักงานบัญชีของธนาคารแห่งหนึ่งในขณะที่เผด็จเป็นพ่อค้าที่ติดต่อค้าขายกับต่างประเทศและใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศมาก่อน อันแสดงให้เห็นภาพของชนชั้นกลางที่พัฒนาขึ้นเป็นชนชั้นที่มีความสำคัญโดยเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทั้งจิตรีและเผด็จเป็นคนสมัยใหม่ที่ไม่หมอบกราบคานแก้วต่อข้อจำกัดใดๆ ที่มาของชื่อเรื่อง “เราลีขิต” เน้นย้ำประเด็นนี้อย่างชัดเจนจากประโยคที่เผด็จพูดกับจิตรีเพื่อให้กำลังใจจิตรีในการ

ต่อสู้กับปัญหาครั้งที่จิตรีพยายามจะโดดน้ำตายเมื่อปัญหาชาติกำเนิด การยกยอกเงินและการถูกประณาม เรื่องความประพฤติรุนแรงในคราวเดียวกัน

“ที่กันสระ ดินันคงไม่ได้พบความอับอายอีกต่อไป ชีวิตที่ถูกกำหนดมาหมดสิ้นแล้ว เหมือนอย่างที่เขาว่า พรหมลิขิตแค่นี้เอง”

“แต่เราไม่รู้เรื่องพรหม เรารู้เรื่องของเราตลอดชาติ เรารู้ว่าเราทำชั่วใช่ไหม? [...] ถ้าฉัน เราก็ต้องรู้ว่าเราทำได้เหมือนกัน [...] ตกลงเรื่องอะไร ๆ ของเรา ไม่ว่าความเชื่อ ความหวัง หรือ เรื่องชีวิตวันนี้วันไหนทั้งนั้น จิตรี เราลิขิตของเราเองอีกเหมือนกัน” (ร. จันทพิมพะ, 2547: 92)

เผด็จชี้ให้จิตรีเห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ “เราลีขิต” ไม่ใช่ “พรหมลิขิต” คนเราต้องกล้าที่จะตัดสินใจกำหนดชีวิตตัวเอง คำพูดของเผด็จทำให้จิตรีกล้าตัดสินใจแต่งงานกับเผด็จทั้ง ๆ ที่เพิ่งรู้จักกันและไม่ได้ผ่านการยอมรับของ “ผู้ใหญ่” ตามประเพณี จิตรีตกลงใจกระโจนเข้าสู่การแต่งงานโดยไม่คิดใคร่ครวญถึงผลที่จะตามมา ผู้เขียนจงใจแสดงให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างคู่ของจิตรีกับเผด็จและคู่ของวิชัยกับกานดา แม้ว่าคนทั้งสองจะรักกันมานานด้วยความใกล้ชิด แต่การตกลงแต่งงานเป็นเรื่องที่ต้องทำตามธรรมเนียม กานดาไม่กล้าแสดงความรู้สึก “ออกนอกหน้า” ส่วนวิชัยก็คิดมากเพราะเกรงคำครหาเรื่องหวังครอบครองสมบัติของกานดา

การสร้างพฤติกรรมของตัวละครเช่นนี้เป็นสิ่งที่ท้าทายสังคม จิตรีผู้บูชาความรักที่มีต่อตะวันกลับแต่งงานอย่างหุนหันพลันแล่นเพื่อแก้ปัญหาการเงินและประสบความสำเร็จในชีวิตแต่งงานในตอนท้ายเรื่อง ส่วนกานดาผู้ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์กลับเป็นผู้ที่ล้มเหลวในความรัก ดูเหมือนว่าผู้เขียนมีทัศนคติต่อความรักที่ท้าทายขบขันไม่น้อย ในเหตุการณ์หลังการแต่งงานของจิตรีเพียงหนึ่งวัน จิตรีและกานดาได้สนทนากัน และผู้เล่าเรื่องได้กล่าวว่

ดูเหมือนว่าความหวาดหวั่นพรั่นพรึงและความวิตกกังวลยังกระเพื่อมพัดในจิตใจของจิตรีเรื่อยอยู่ หลอนเป็นประจวบเหมาะที่ขาดลานใหญ่อย่างสำคัญ หลอนมีอุปมาเหมือนถนนซึ่งปราศจากหลักกิโลเมตรและชื่อตำบลของปลายทางทั้งสอง หลอนและกานดาไม่รู้เลยว่า...ความรักสามารถบิดเป่าความกลัวและความสงสัยให้พ้นไปจากความคิดของหลอน ความรักจะจูงไปสู่ปลายทางที่ไหนนั้นไม่ใช่เรื่องที่มีผู้มีความรักต้องวิตกทั้งสิ้น วิถีความรักย่อมมีมากมายหลายกระแสน เหมือนกับทางที่สัตว์ป่าใช้สัญจรลงไปสู่ห้วงน้ำนั้นเอง อาจผ่านพงพอน อาจมีหล่มโคลนขวางอยู่ อาจมีน้ำตาและความเจ็บปวดเป็นคราว ๆ แต่เมื่อมีผู้พยายามผ่านอุปสรรคเสียได้ด้วย ความมั่นคงของตน วิถีความรักเหล่านี้ย่อมจะนำไปสู่ปลายทางอันพิเศษสมบูรณ์แบบเดียวกัน ที่นั่นเป็นแดนสุขาวดีโดยแท้ เรื่องรองด้วยสี่เขียวครามของสวรรค์งามจรสและอบอวลไปด้วยสุนทรสแห่งความสงบสุขแสนหวาน เป็นที่พำนักแน่นอนของอารมณ์และจิตใจซึ่งระหกระเหินไปตามวิถีธรรมชาติและตามภาวะมนุษย์นั่นเอง (ร. จันทพิมพะ, 2547: 127)

มีข้อสังเกตว่าผู้เขียนน่าจะได้รับอิทธิพลจากงานเขียนแนวจินตนิยายเมื่อพิจารณาจากแนวคิด ภาษา และความเปรียบเทียบตั้งแต่รวมทั้งการสร้างเหตุการณ์และพฤติกรรมที่แสดงอารมณ์สุดโต่งรุนแรงของตัวละครอย่างจิตรีและเผด็จ ทัศนคติของผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏในลักษณะดังกล่าวข้างต้นไม่ใช่สิ่งที่น่าแปลกใจเพราะใน

ชนบศัญนิยมผู้เล่าเรื่องมักแสดงความคิดหรือตัดสินเหตุการณ์หรือตัวละครอย่างสม่าเสมอ แต่ประเด็นที่น่าสนใจในข้อความดังกล่าวข้างต้นก็คือทัศนคติของผู้เล่าเรื่องที่ให้คุณค่าแก่ความรัก “ความรักจะจูงไปสู่ปลายทางที่ไหนนั้นไม่ใช่เรื่องที่มีผู้มีความรักต้องวิตกทั้งสิ้น” ข้อความที่ว่า “หล่อนและกานดาไม่รู้เลยว่า...” แสดงให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องได้แสดงโวหารประหนึ่งว่าคำกล่าวของตนเป็นแก่นความจริง เปรียบเทียบวิถีความรักกับสัญชาตญาณของสัตว์ป่าที่รู้ว่าทางน้ำอยู่ที่ใด และสัตว์ป่านั้นก็ยอมตื่นตื่นลุยพงหนาม ลุยโคลนไปอย่างไม่ย่อท้อ ความรักจะนำไปสู่แดนสุขาวดีอันเป็นที่พำนักของ “อารมณและจิตใจซึ่งระหกระเหินไปตามวิถีธรรมชาติและตามภาวะมนุษย์” ทั้งหมดนี้แสดงอุดมการณ์ของผู้เขียนที่ให้ความหมายของความรักมากกว่าเหตุผลหรือจารีตประเพณี

อย่างไรก็ตาม ผู้เล่าเรื่องได้แสดงความเห็นว่าการตัดสินใจใช้อารมณ์ดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องด้วยชนบศวรรษนิยมประเพณี ชีวิตคู่ของจิตรีและเผด็จ “เกิดขึ้นด้วยการบีบบังคับของเหตุการณ์เกินไป มันเกิดขึ้นในเวลาจวนแจและรวดเร็วเหลือเกิน ปราศจาก ก ข ความรักและทัศนคติในการสมรสอันถูกต้องตามจารีต มันเกิดขึ้นจากลิขิตของเขาและของหล่อนร่วมกัน เมื่อเขาและหล่อนเผชิญปะทะกันเข้าขณะที่อยู่ในฐานะและอารมณ์รุนแรงร่วมกัน” และ “คู่สมรสรูปนี้ต้องชดใช้การกระทำที่กล่าวแล้วด้วยหัวใจที่เจ็บซ้ำ ด้วยชีวิตที่ขื่นขม น้ำตาตกในหนักขึ้น จึงมิได้ความเห็นใจจากโลก เขาได้รับแต่ความเย้ยหยันและความอนาถใจจากโลก” (ร.จันทพิมพะ, 2547: 142) ความเห็นของผู้เล่าเรื่องในการกระทำของเผด็จและจิตรีนั้นแสดงให้เห็นการตระหนักว่าจารีตของสังคมเป็นกรอบที่บังคับมิให้คนใช้อารมณ์และความรักเป็นเครื่องตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เขียนเลือกที่จะให้คุณค่าแก่ความรักที่ใช้สัญชาตญาณมากกว่าเหตุผลก็เป็นสิ่งที่ท้าทายค่านิยมและประเพณีของสังคมอยู่ไม่น้อย

การให้ความสำคัญแก่ความรักก่อนการแต่งงานก็เป็นประเด็นที่ผู้เขียนให้ความสำคัญ ในตอนท้ายเรื่องเมื่อกานดาใกล้สิ้นลมด้วยโรคปอดบวม ผดุงบิดาของกานดากล่าวว่า “ผมอยากบอกลูกผมว่าแม่ของเขา กับผมแต่งงานกันด้วยความรักและสมัครใจจริงๆ แต่แม่ของเขาก็ตายจากผมอย่างกะทันหันจนผมพูดถึงเธอไม่ได้” (ร.จันทพิมพะ, 2547: 467) ก่อนหน้านั้นกานดาเชื่อว่าพ่อแต่งงานกับแม่เพราะถูกบังคับ ซึ่งทำให้เธอเป็นลูกที่ไม่ได้เกิดความรักของพ่อแม่ ปมเรื่องความรักถูกย้ำเน้นมาตลอดเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของการที่สามีภรรยาต้องมีความรักก่อนการแต่งงาน อันเป็นปมปัญหาของประเพณีไทยในขณะนั้นที่มักมีการแต่งงานแบบคลุมถุงชน

การตอบโต้วาทกรรม ‘มารดาของชาติ / ดอกไม้ของชาติ’

ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่าในสมัยรัฐนิยมได้มีนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยสร้างชาติให้เป็นผู้หญิงสมัยใหม่ที่มีความรู้ มีความสามารถหาเลี้ยงชีพช่วยสามี รัฐนิยมในสมัยดังกล่าวเน้นการที่ผู้หญิงมีร่างกายและสุขภาพที่แข็งแรง เป็น “แม่พันธุ์” ที่ดีและเห็นความงาม รุจีจกแต่งตัว ติดตามความเคลื่อนไหวเรื่องความงามจากนิตยสารต่างๆ จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าเหตุใดนโยบายดังกล่าวจึงเปรียบผู้หญิงว่าเป็น “มารดาของชาติ” และ “ดอกไม้ของชาติ” (นันทิรา ขำภิบาล, 2530: 69) นอกจากนี้ “วัฒนธรรมผัวเมีย” ได้สร้างกรอบให้ผู้หญิง “จัดการงานดี สงเคราะห์ญาติของสามี ไม่นอกใจ รักษาสมบัติและขยันขันแข็ง” ทั้งหมด

นี่น่าจะเป็นวาทกรรมกระแสหลักที่จอมพล ป. พิบูลสงครามควบคุม “คุณภาพ” ประชาชนผ่านสื่อของรัฐและสื่อของเอกชนด้วย จึงพบว่าแม้แต่วรรณกรรมก็ต้องเขียนสนองนโยบายดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการเขียนอักษรวิธีแบบใหม่ใน พ.ศ. 2485 รวมทั้งการบังคับให้สร้างตัวละครโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐนิยม

เรื่อง *เรลลิต* ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2490 นั้นเผยแพร่หลังการหมดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งแรก จึงมิได้ถูกปิดกั้น ร.จันทพิมพะสามารถเขียนแสดงออกได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม แม้ตัวบทไม่ได้อ้างถึงนโยบายรัฐนิยมใดๆ แต่จะอนุมานได้ว่า ร.จันทพิมพะเขียนเรื่อง *เรลลิต* โดยมีการตระหนักถึงวาทกรรมรัฐนิยมเกี่ยวกับสตรีและการแต่งงานอยู่ ดังนั้น การที่นวนิยายเรื่องนี้เสนอภาพนางเอกของเรื่องที่ตรงกันข้ามกับแนวคิด ‘มารดาของชาติ’ และ ‘ดอกไม้ของชาติ’ อย่างชัดเจนย่อมเป็นการท้าทายและตอบโต้วาทกรรมดังกล่าว

เรื่อง *เรลลิต* สร้างให้ตัวละครเอกมีพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับแนวปฏิบัติของภรรยาที่ดีทุกด้าน ร.จันทพิมพะสร้างตัวเอกหญิงคือจิตรีให้เป็นสาวสมัยใหม่ กล้าคิดกล้าตัดสินใจด้วยตนเอง และไม่ยอมตกอยู่ใต้อำนาจใคร กล่าวคือ เมื่อจิตรีเป็นภรรยาแล้วไม่ได้ทำตนเป็นแม่ศรีแม่เรือนดูแลเรื่องอาหารการกินให้สามี หลังการแต่งงานเพียงหนึ่งวันจิตรีทิ้งเผด็จและกลับมากินข้าวเข้ากับวิชัยและกานดาซึ่งทำให้วิชัยโกรธมากเพราะจิตรีไม่เป็นแม่ศรีเรือนที่ผู้ชายอย่างวิชัยคิดว่าภรรยาที่ดีควรจะเป็น จิตรีจับจ่ายใช้สอยฟุ่มเฟือยในเรื่องการแต่งกาย ต้องการหางานทำแม้จะแต่งงานแล้วและยังไม่พร้อมที่จะมีลูกทันที จิตรีพยายามกลับไปหาตะวัน อันเป็นความประพฤติกที่ไม่สอดคล้องกับสามี จิตรีเป็นผู้หญิงที่ไม่ยอมตกเป็นเบี้ยล่างของสามี ศักดิ์ศรีของเธอยังมีเต็มเปี่ยม ยึดมั่นในการเป็นเมียเดียว เมื่อเผด็จหลุดไปด้วยความแค้นว่าจิตรีมีสภาพเป็นเพียงเมียช้อยเพราะเขาแต่งงานแล้วกับหญิงชาวต่างประเทศ จิตรีจึงขอหย่า และเมื่อรู้ว่ากำลังตั้งครรภ์จิตรีก็ตัดสินใจทำแท้งและยอมตายมากกว่าจะให้ลูกเผชิญกับชีวิตของลูกเมียช้อย

ทารกหนึ่งได้มาปฏิสนธิในครรภ์ของจิตรี! แต่หล่อนจะช่วยเหลือมันมิให้ต้องทรมานเหมือนหล่อน เผด็จได้สำนึกในเร็ววันว่าเขาไม่ใช่ผู้คุมของหล่อน และเลือดในครรภ์ของผู้หญิงยอมเป็นสมบัติของผู้หญิงคนเดียวโดยแท้ – ถึงจะเป็นผู้หญิงที่ปราศจากอันใดในโลกอย่างหล่อน” (ร.จันทพิมพะ, 2547: 195)

การตัดสินใจดังกล่าวของนางเอกดูเหมือนว่าจะเป็นเรื่องที่ท้าทายศีลธรรมอย่างร้ายแรงเมื่อพิจารณาว่า ร.จันทพิมพะได้เขียนเรื่องนี้ในทศวรรษ 2480 จิตรีตัดสินใจทำแท้งเพราะไม่ต้องการให้ลูกเติบโตมาเผชิญปัญหาอย่างที่ได้ประสบเพราะลูกจะเป็นลูกนอกสมรส การกล่าวว่า “เลือดในครรภ์ของผู้หญิงยอมเป็นสมบัติของผู้หญิงคนเดียวโดยแท้” เป็นการเน้นย้ำสิทธิ์ในร่างกายของผู้หญิง และเมื่อลูกเกิดมาในคราวที่ “ภรรยา” ชาวต่างประเทศของเผด็จมาเมืองไทย จิตรีก็สิ้นหวังและปฏิเสธที่จะเลี้ยงดูลูก

ดังนั้นการสร้างตัวละครจิตรีให้มีลักษณะที่ท้าทายจารีตของสังคมดังกล่าวนับเป็นประเด็นที่เด่นที่สุดในนวนิยายเรื่องนี้เพราะจิตรีเป็น “นางเอก” ที่ท้าทายภาพลักษณ์ “ภรรยาในอุดมคติ” ทุกด้าน ข้อน่าฉงนฉงายในนวนิยายเรื่องนี้คือการสร้างตัวละครที่ต่างกันอย่างสุดโต่งระหว่างจิตรีกับกานดา กานดาเป็นผู้หญิง

ในอุดมคติที่ยอมอยู่ใต้บงการของทุกคน เป็นคนที่เสียสละทั้งเงินทองและร่างกายเพื่อคนที่รักและตายไป โดยที่ชีวิตไม่สมหวังในความรักอันเป็นที่มาของชื่อภาคที่สอง “บนหลุมฝังศพวาสิฏฐี” ในยุคที่ผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุประดับบารมีของผู้ชายและถูกจำกัดบทบาทและพื้นที่ให้อยู่ในขอบเขตของบ้านซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัว ในขณะที่ผู้ชายมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว เปิดตนเองสู่พื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นการแบ่งแยกหน้าที่อย่างชัดเจนนั้น พฤติกรรมของจิตรีในเรื่องดูเหมือนว่าจะไร้เหตุผลและขาดสติ แต่อย่างไรก็ตาม จิตรีกลับกลายเป็นผู้ที่มีความสุขในชีวิตแต่งงานในตอนท้ายเรื่อง ผู้เขียนกำลังสื่ออะไรบางอย่างหรือไม่ระหว่างการสร้างตัวละครที่ทำทาสีลธรรมและจารีตสังคัมแต่ประสบความสำเร็จในชีวิตแต่งงานกับตัวละครหญิงในอุดมคติที่ชีวิตร่ำรวยเหลือ ขอนำสังเกตอีกประการก็คือผู้เล่าเรื่องแบบสหัพัญญู (omniscient) ในคติสังคัม ซึ่งปกติต้องแสดงบทบาทและความคิดเห็นต่อพฤติกรรมของตัวละครกลับไม่ประณามหรือติเตียนจิตรีในเหตุการณ์สะเทือนศีลธรรมนี้ ทั้งหมดนี้ย่อมแสดงให้เห็นอุดมการณ์ของผู้เขียนในการสร้างวาทกรรมชุดใหม่ขึ้นมาท้าทายสังคมในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

สรุป

การศึกษาเรื่อง *เวาลีขิต* ของ ร. จันทพิมพะพบว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นพื้นที่ของการปะทะกันของวาทกรรมเพศวิถีหลากหลายกระแส กระแสแรกก็คือการกดทับเพศวิถีของสตรีให้เป็นเรื่องน่าอับอายไม่สมควรแสดงออกในวาทกรรม “กุลสตรี” ที่เป็นผลพวงของระบอบศักดินา ผู้หญิงจึงเป็นเพศที่ต้องไม่แสดงออกถึงความต้องการทางเพศและไม่อาจเรียนรู้ความต้องการทางเพศของตน เรื่องเพศจึงกลายเป็นความน่าอับอายและผลพวงของเรื่องเพศก็คือความทุกข์ในรูปแบบต่างๆ กระแสที่สอง นโยบายรัฐนิยมที่พยายามสร้างผู้หญิงพร้อมๆ กันกับการสร้างชาติ แม้ว่าจะมีคำสำคัญอย่าง “ผู้หญิงสมัยใหม่” “ผู้หญิงตะวันตก” ซึ่งอ้างว่าเป็นนโยบายที่สร้างความเป็นธรรมแก่ผู้หญิง แต่ผู้หญิงในวาทกรรมชุดนี้ก็ตกอยู่ในกรอบของ “มารดาของชาติ/ดอกไม้ของชาติ” ผู้หญิงถูกกำหนดให้เป็นเมียและแม่ที่ดี มีการกำหนด “หลักปฏิบัติ” ของการเป็นภรรยาที่ชาติต้องการ ผู้หญิงกลายเป็น “วาระแห่งชาติ” เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพลเมืองที่ดี เรื่องเวาลีขิตได้แสดงว่าแม้เพศวิถีของผู้หญิงจะขัดกับศีลธรรม ค่านิยมและจารีตของยุคสมัย แต่ตัวละครก็ต่อสู้เพื่อสิทธิในการตัดสินใจจัดการกับชีวิตและร่างกายของตน และการใช้ชีวิตอย่างอิสระชนเทียบเท่าชาย ทว่านั่นไม่ได้หมายความว่าเธอเป็นคนแล้ว ผู้เขียนยังยืนยันให้ตัวละครอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ร. จันทพิมพะจึงเป็นนักเขียนหญิงที่หาญกล้าในการสร้างตัวละครหญิงที่ล้ำยุคสมัยท้าทายกรอบศีลธรรม ค่านิยมและจารีต สร้างอุดมการณ์และแนวปฏิบัติใหม่แก่ผู้หญิงชนชั้นกลาง ขอนำสังเกตก็คือ ร. จันทพิมพะกล้าเสนอวาทกรรมเพศวิถีชุดใหม่นี้ขึ้นมาพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *ประชามิตร-สุภาพบุรุษ* พ.ศ. 2489 และภาคที่สองใน *สยามสมัย* พ.ศ. 2493 ในครั้งในโลกหนังสือพิมพ์เป็นของผู้ชาย และในยุคที่ความคิดปีตาธิปไตยเป็นกรอบกำแพงที่ยากจะทำลาย

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล และวรรณาท ทองสีมา, บรรณาธิการ. 2548. “ผู้หญิง” ในวาทกรรมสิทธิทางเพศ. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ก้องสกล กวินรวีกุล. 2545. การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2543. ความเรียงว่าด้วยสตรีกับสื่อมวลชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ และปริศรา แซ่ก้วย, บรรณาธิการ. 2547. เพศวิถี: วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้ ที่จะไม่เหมือนเดิม. กรุงเทพฯ: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2548. บุคคลล้นสุรณ. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. 2551. ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส).
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2551. ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นันทิรา ชำภิบาล. 2530. นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปราณี พรหมจรรย์. 2531. วิเคราะห์เรื่องสั้นของ “ร.จันทพิมพะ” ในแง่กลวิธีการแต่งศิลปะการใช้ภาษาและแนวคิด. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ปรีชา แวงหงส์. 2550. ลัทธิชาตินิยมกับเรื่องบทบาททางเพศในประเทศไทย พ.ศ. 2453-2468. ฟ้าเดียวกัน. 5, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 120-145
- พรธาดา ณ ลำพูน. 2531. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสั้นของ ร. จันทพิมพะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา อัชฌา. 2549. “ผู้หญิง” จากมุมมองของนักเขียนหญิง: ร. จันทพิมพะ. ศิลปวัฒนธรรม 27, 12: 156-169.
- ร. จันทพิมพะ. 2545. เราลิขิต-บนหลุมศพวาสิฏฐี. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- เรย์โนลด์ส, เกรก. 2551. การเขียนประวัติศาสตร์ไทยด้วยมุมมองเรื่องเพศภาวะ. จุดยืน: วารสารสตรีนิยมไทย. 2(2551): 165-187
- วารภรณ์ เผือกเล็ก. 2547. การสร้างวีรสตรีสามัญชนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิทยากร เชียงกูล และคนอื่นๆ. 2542. **สารานุกรมแนะนำหนังสือดี 100 เล่มที่คนไทยควรอ่าน**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุชาติ ทวีสิทธิ์. 2547. **เพศสภาวะ: การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สตรีศึกษา คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อมรา พงศาพิชญ์ และมาร์เจอรี เมิร์ก, บรรณาธิการ. 2548. **เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cvetkovich, Ann. 1992. **Mixed Feeling: Feminism, mass culture, and Victorian sensationalism**.
New Jersey: Rutgers University Press.
- Glossary of terms in gender and sexuality**. 2005. Nakornpathom: Southeast Asian Consortium
on Gender, Sexuality and Health.
- Kelly, Gary F. 2006. **Sexuality today: the human perspective**. 8th ed. Boston: McGraw-Hill Higher
Education.
- Morgan, Sue, ed. 2006. **The feminist history reader**. London: Routledge.
- Nye, Robert A., ed. 1999. **Sexuality**. Oxford: Oxford University Press.
- Parker, Richard and Peter Aggleton Parker, eds. 2007. **Culture, society and sexuality: A reader**.
2nd ed. London: Routledge.